

DE EXCURSIE NAAR DE KORTENHOEFSE PLASSEN

OP 28 JUNI 1959.

De excursie met buitenlandse malacologen tijdens de jubileumviering van de N.M.V. werd georganiseerd door de heer W.F. de Wit en geleid door dr. M.F. Mörzer Bruijns en F. de Graaf, biol. drs.

Het was de bedoeling biosociologisch onderzoek te doen in het mesotrophe gebied van Het Hol en het eutrophe gebied van het Wijde Gat en uit de resultaten te zien in hoeverre er correlaties konden worden gevonden tussen het milieu en het voorkomen van mollusken. De excursie bleef echter beperkt tot Het Hol, dat met roeiboten bereikt werd via het Moleneind. Het Gat van de Zandheuvel en het Diepe Gat hielden de gehele excursie gevangen.

Behalve onze eigen waarnemingen werdende gegevens, die de heren dr. van Regteren Altena, mr. Aten, mr. Dance, dr. Forcart, dr. Schlickum en dr. Schütt en mr. Spaik ons deden toekomen, in dit verslag verwerkt.

-Het-

Het Hol is een deel van het Kortenhoefse Plassengebied, dat wel in verbinding staat met, maar toch min of meer geïsoleerd is van het verontreinigde kanaal Hilversum-Vreeland. In het centrum van Het Hol is geen invloed meer merkbaar van het vervuilde Vechtwater. Het open water heeft overal een diepte van 1-1½ m. Als voornaamste planten treden hier plaatselijk langs de oevers gele plomp en waterlelie op en plaatselijk is er vrijwel geen plantengroei. In de ondiepere gedeelten en in beschutte bochten steken de punten van dichte krabbenscheer-vegetaties boven water uit. De oevergezelschappen van het rietverbond zijn hier vegetaties met mattenbies, riet, lisdodde en galigaan. De oevers van de drassige graslanden der legakkers hebben daarentegen nauwelijks een afzonderlijke overbegroeiing.

De toegangsweg tot Het Hol, de vaart door het dorp Kortenhoef, Moleneind geheten is een sterk geeutrophiëerde, bijna vervuilde waterloop. De verbindingssloot van Moleneind naar het Gat van de Zandheuvel gaf een fraaie overgang te zien van sterk geeutrophiëerd aan de kant van het Moleneind, naar eutroop tot mesotroop aan het andere uiteinde.

Puntkroos, klein kroos en bultkroos (Lemna trisulca minor en gibba) alsmede veelwortelig kroos (Spirodela polyrhiza), hoornblad (Ceratophyllum demersum) en doorgroeid fonteinkruid (Potamogeton perfoliatus) kwamen veel voor in deze toegangsvaart met nog veel andere waterplanten zoals gekruld fonteinkruid (Potamogeton crispus), glanzig fonteinkruid (P. lucens), en waterpest (Elodea canadensis). Deze planten groeiden er zo massaal, dat zij het roeien bemoeilijkten.

De Malacofauna van het open water.

In het algemeen was Het Hol niet bijzonder rijk aan mollusken. Op 1½ m diepte bleek in de bodem van het Gat van de Zandheuvel, na het uitzeven van de oppervlakkige modderlaag geen molluskenleven aanwezig, noch op plaatsen, waar geen waterplanten groeiden, noch in de modder onder waterlelie en plomp. Deze waterlelie-gele plompgezelschappen hadden zich plaatselijk fraai ontwikkeld (Myriophyllo-Nupharetum). Aan de onderzijde van de drijvende bladen van deze waterplanten leven Planorbis vortex, Pl. carinatus, Lymnaea stagnalis juv., Lymnaea ovata, Lymnaea palustris juv., Physa fontinalis en Myxas glutinosa juv..

In beschutte bochten en ondiepe luwe plaatsen werd door velen druk verzameld in kikkerbeet-krabbenscheer-gezelschappen (Hydrochareto Stratiotetum). Het talrijkst was hier Bithynia tentaculata (ook juv.) en achtereenvolgens in afnemende talrijkheid Myxas glutinosa juv., Planorbis albus, Physa fontinalis en Bithynia leachi (ook juv.), terwijl af en toe verzameld werden Marstoniopsis steini, Lymnaea auricularia, Planorbis carinatus, Pl. vorticulus, Acroloxus lacustris. Ook werd het aanwezig zijn van Lymnaea stagnalis en L. palustris genoteerd, alsmede van de mossel Sphaerium corneum.

Een drijftil met lisdodde (Typha) en waterscheerling (Cicuta virosa) in dit zelfde gebied bevatte Bithynia tentaculata (ook juv.), Myxas glutinosa (juv.), Planorbis albus, Pl. carinatus en Pl. vortex, Physa fontinalis, Lymnaea palustris en L. ovata (juv.).

De fauna van het Lemnetum in het Moleneind en toegangssloot.

De kroosgemeenschap duidt steeds op vervuild en daardoor soms voedselrijk water. Uit aantekeningen bij het verzamelde materiaal zien we, dat het Moleneind veel rijker is aan individuen dan het open water. De samengestelde soortenlijst ziet er voor deze toegangsweg als volgt uit:

Planorbis carinatus, vortex, vorticulus, crista, albus, complanatus en planorbis, Lymnaea ovata, auricularia juv., palustris, Physa fontinalis, Myxas glutinosa, Succinea sarsi, Bithynia tentaculata (veel juv.), Bithynia leachi (ook juv.), Marstoniopsis steini en Valvata cristata.

Naar aanleiding van de vondsten in deze zeer dicht met waterplanten begroeide vaart merken we nog op, dat Planorbis crista, Pl. planorbis en Valvata cristata niet in het open water van Het Hol werden gevonden, terwijl de soorten van Het Hol: Acroloxus lacustris en Lymnaea stagnalis niet in de vaart zijn verzameld. Dit ligt waarschijnlijk daaraan, dat de bemonstering niet stelselmatig geschiedde al werd door vele deelnemers verzameld.

De fauna van de oevers.

De legakkers, die met hun eigen schraalland-planten aan het open water grenzen en nauwelijks een oeverplanten-vegetatie bezitten leverden met hun steile oever volgens slechts één opname: Bythinia tentaculata (1 juv.), Marstoniopsis steini (3), Valvata cristata (1) op. Physa fontinalis, Planorbis riparius en Bithynia leachi waren ook aanwezig. De riet, mattenbies en lisdodde oevers van de verlandingsgebieden met galigaan toonden een groter soortenrijkdom. Het lijstje vermeldt:

Acroloxus lacustris, Myxas glutinosa, Physa fontinalis, Planorbis albus, vortex, planorbis, vorticulus, contortus, corneus, carinatus, riparius en crista. Lymnaea palustris, Succinea sarsi, Bithynia tentaculata en leachi, Marstoniopsis steini en Valvata cristata. Hier treden ook op de tweekleppigen: Sphaerium corneum, Pisidium milium, pseudosphaerium, nitidum, hibernicum en obtusale.

De landmollusken.

Hoewel de zoetwatermollusken in dit plassengebied vanzelf op de voorgrond traden en ook de vondsten van de beide zoetwatermollusken Planorbis riparius en Marstoniopsis steini voor velen DE vondsten van de dag waren waarmee ze voor het eerst kennis maakten, werd toch ook aan de landmollusken nog aandacht besteed. Als meer of minder gebonden aan het water werd hierboven reeds Succinea sarsi genoemd.

In het trilveen op een legakker met Molinion-begroeiing van een schraalland met veel liesgras, werden bijna twee vierkantjes van 50 x 50 cm minutieus op mollusken onderzocht met als resultaat:

Carychium minimum (1 + 2), Zonitoides nitidus (5 + 2), Nesovitrea hammonis (3 + 3), Vitrea crystallina (2 + 2). In dit terreintje werden tevens verzameld Vertigo antivertigo, Arion rufus, Deroceras laeve en Succinea spp. (volgens notitie). In wilgenbosjes (Saliceto-Franguletum) bleken nog Arion intermedius en Nesovitrea hammonis voor te komen.

Overzicht.

De tabel wijst uit, dat de begroeide oevers het rijkst aan soorten zijn, terwijl ook de toename van het aantal soorten blijkt van het open water naar de begroeide oever toe. (In het vervuilde "Moleneind" werd slechts weinig verzameld; er kwamen van andere waarnemers althans geen gegevens hierover binnen). Planorbis leucostoma werd alleen door dr. Forcart gemeld en werd in geen enkel onderzocht monster aangetroffen. Hij miste echter Planorbis vorticulus. De heren dr. Schütt en dr. Schlickum meldden Viviparus viviparus L. uit Het Hol, ook dit is een mollusk, die de anderen is ontgaan, dit is althans de enige melding.

We missen merkwaardigerwijs de toch algemene Nederlandse zoetwaterslakken Segmentina nitida, Valvata piscinalis en de stomp getopte Viviparis fasciatus. Hun afwezigheid wordt "goedgemaakt" door Planorbis riparius en Marstoniopsis steini, twee slakken, die De Kortenhoefse Plassen malacologisch belangrijk en interessant maken.

Wat de landmollusken betreft mogen we zeggen, dat alle soorten, die in een dergelijk ruw en vochtig milieu kunnen voorkomen, zijn gevonden.

In het boek "Kortenhoef", een veldbiologische studie van een Hollands verlandingsgebied (Amsterdam 1955), komt de volgende passage voor: "Op ondiepere luwe plaatsen laten we de boot door de stekelige drijvende krabbescheer (Stratiotes aloides) glijden. We kunnen hen aan boord trekken om ze na te kijken op waterslakken, Posthorentjes, (Planorbis), Poelslakken (Lymnaea), Bithynia tentaculata en de bloedzuigers, die wel eens een slak schijnen leeg te zuigen". Onze kennis aangaande de Malacofauna van Kortenhoef is sindsdien iets vermeerderd.

KORTENHOEF, OVERZICHT DER MALACOFAUNA.

Verzamelde mollusca localiteiten	Open water				Oevers		Slo- ten	land	dr. Schütt en dr.Schlickum		dr.For- cart
	Bodem	waterlelie- gezelschap	drijf- ftil	krabbescheer- gezelschap	begroeide oevers	onbegroeide steile oevers			Moleneind	trilveen	
Lymnaea stagnalis		.	.	.	.		.		.	.	.
palustris		.	.	.	.		.		.	.	.
ovata		.	.	.	.		.		.	.	.
auricularia			.	.			.			.	.
Myxas glutinosa		.	.	.	.		.		.	.	.
Physa fontinalis		.	.	.		.	.		.	.	.
Acroloxus lacustris			.	.	.		.		.	.	.
Planorbis corneus			.	.	.		.		.	.	.
vorticulus			.	.	.		.		.	.	.
vortex		.	.	.	.		.		.	.	.
carinatus		.	.	.	.		.		.	.	.
planorbis			.	.	.		.		.	.	.
albus			.	.	.		.		.	.	.
crista			.	.	.		.		.	.	.
riparius				.	.	.	.	.	.	.	.
complanatus				.	.	.	.	.	.	.	.
contortus				.	.	.	.	.	.	.	.
leucostoma				.	.	.	.	.	.	.	.
Bithynia tentaculata		.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
leachi			.	.	.	.	.	.	.	.	.
Marstoniopsis steini			.	.	.	.	.	.	.	.	.
Valvata cristata				.	.	.	.	.	.	.	.
Viviparus viviparus L.					.	.	.	.	.	.	.
Sphaerium corneum			.	.	.	.	.	.	.	.	.
Pisidium milium					.	.	.	.	.	.	.
pseudosphaerium					.	.	.	.	.	.	.
nitidum					.	.	.	.	.	.	.
hibernicum					.	.	.	.	.	.	.
obtusale					.	.	.	.	.	.	.
subtruncatum								.	.	.	.
Carychium minimum							.	.	.	.	.
Succinea sarsi					.		.	.	x	.	.
Euconulus trochiformis								.	.	.	.
Vertigo antivertigo								.	.	.	.
Zonitoides nitidus								.	.	.	.
Nesovitrea hammonis								.	.	.	.
Vitrea crystallina								.	.	.	.
Arion rufus								.	.	.	.
Deroceras laeve								.	.	.	.

x = dr. Schütt meldt: Succinea pfeifferi.